

№ 4994.

[Handwritten signature]

27758

BUCURESCII

IN TIMPUL

REVOLUȚIUNEI FRANCEZE

DE

G. I. IONNESCU-GION

[Red handwritten mark]

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, STRADA BERZII, 59.

1891.

9(498.11), 17

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

4994

1981

Re 82/04

L

CONTROL 1981

B.C.U. Bucuresti

C7719

1810
BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

BUCUREȘCI IN TIMPUL REVOLUȚIUNEI FRANCEZE

Acum uă sută de ani, prin Ianuariu, 1791, în Bucuresci, cafenelele și prăvăliile neguțătorilor români și greci, cari se află prin prejurul marilor hanuri ale S-tului Gheorghe-Noă, Șerban-Vodă și Constantin-Vodă, erau înșesate cu fel de fel de ómeni.

Pe lângă întâmplările răsboiului ce se urma de zor între Turcia și Austro-Ruși atât în Muntenia cât și în Moldova, se mai vorbea în Bucuresci și despre uă sdruncinare ne mai pomenită a vechei stări de lucruri în «țera Franțuzului», despre uă *επανάστασις*, uă revoluțiune de

felul căreia, spuneau cei sciutori, nu s'a mai vădut pe lumea noastră.

Mulți din cei cari auđiseră la această dată despre începuturile revoluțiunei franceze, nu pricepeau nici firea, nici urmările faptelor ce li se povestiseră, deci dau fără frâu voiă închipuirei lor să fistoneze tot ce le trecea prin cap.

Alții tăceau, ascultaū și, din când în când, surideaū ca ómenii ce au deplină cunoscința despre lucrul de care unii vorbesc cam nea-'ntr'ua parte. Cestia din urmă, adevărații cunoscători ai evenimentelor petrecute la Paris, erau membrii *Societăței Amicilor*, ἡ εταιρία τῶν φίλων, ¹⁾ care, în cap cu Rhigas, se alcătuisse în Bucuresci pe temeiul cuvintelor Ζήτω ἡ γιλογενεΐα, — trăiască iubirea de țeră !

Inainte ca Directoriul din Paris, adică puterea executivă a Republicei franceze una și indivisibilă, se fi hotărît Bucu-

---

¹⁾ *Revue de Géographie* (Paris 1881): Ubicini: *La Grande Carte de la Grèce par Rhigas*, pag. 247.

rescii ²⁾ ca centru al mișcărilor revoluționare ce trebuiau suscitade în Ungaria, Polonia, Transilvania, Moldova, Muntenia, Serbia și Bulgaria; înainte de a se face această neașteptată onoare viitoare capitale a Regatului Român, — Bucurescii erau centrul cel mai activ al Elenismului care se deșteptase pe tărîmul literar și acum, cu speranțe nemărginite în revoluția din Paris, năzuia din răspuțeri a se deștepta și pe tărîmul politic.

Din Archipelag, din Morea, din Insulele Ionice, Tessalia, Albania, Epirul, Macedonia și de prin toate părțile lumii, Grecii veniau la București, toți ἐπί σκοπῶν καὶ εἴρη πόνον ζῶντες, — pentru a și găsi mijloace de trai, și mulți pentru a se consfătuți asupra mișcării ce-avea să izbucnescă din toate părțile ³⁾. — Lucrul acesta nu se vedea, dăr se visa, se simțea, se ghicea. Timpuri curioase și atrăgătoare, când de-alungul și de-a latul imperiului

---

²⁾ *Documente priv. la Istoria Românilor.* Doc. franceze. Colecțiunea Odobescu, Supl. I, vol. III, fasc. 2, pag. 412.

³⁾ *Revue de Géographie* (an. cit.) pag. 243.

otoman, dacă ai fi pus urechia la pământul burdușit de lacrimi și dorințe, ai fi auzit apropiindu-se furtuna, cu atât mai furioasă cu cât acum la 'nceput era mai tăcută.

În Bucuresci, medici, neguțători, profesori și dascăli, preoți și studenți de de la scóla cea mare, unii Români, alții Greci, — toți așteptău ca negocierile păcei de la Siștov cu Austria se se sfârșescă, ér acelea ale păcei de la Iași cu Rusia se 'ncépă, pentru ca, răsboiul încetând de a mai duduia la Dunăre, se se pótă auzi în principate și mai lămurit, și mai puternic, glasurile cele mari, *os magna sonaturum*, ale Revoluțiunei franceze.

În așteptare, Rhigas, ténér atunci de 25 de ani ⁴⁾, lucra de zor pentru ca tot ce se făcea la Paris și 'n țările subjugate ale Orientului, se se cunóscă și la Bucuresci. Viena, un centru de a doua mână al elenismului literar și patriotic, ⁵⁾

⁴⁾ *Rev. de Géogr.* (an. cit.) pag. 241.

⁵⁾ *Leucothea*, Eine Sammlung von Briefen eines gebornes Griechen, über Staatswesen, Literatur und Dicht-

era trăsura de unire între Paris și București. Mai mult de cât ori-cine altul în vremurile acelea, Rhigas, pe care Bolintineanu 'l face Român Macedonén din Velestin, era pregătit pentru a primi cu entusiasm principiile Revoluțiunei franceze. Vorbea bine limbele francesă, germană și italiană, pe lângă limbele română, grécă și turcésă; călătorise prin Italia, Francia și Germania; fusese secretarul lui Alexandru Ipsilante în 1782, și 'l urmase pe acesta la Constantinople, după ce fuga fiilor săi la Viena silise pe Ipsilante să demisioneze din Muntenia. De la 1782 și pênă la 1786, Rhigas rămăsese la Constantinople vorbind într'una cu Grecii de acolo, despre apropiata eliberare a patriei lor printr'ajutorul Rusiei. Reîntors în România cu Mavrogheni, Rhigas fusese caimacamul acestuia la Craiova în timpul resboiului, și-apoi, după pacea de la 1791 între Austria și Turcia, incheiată la Siștov în 4 August,

---

kunst der neueren Griechenland, herausgegeben von Dr Carl Iken (Leipzig, Hartmann, 2 vol. 1825) — *passim*.

Rhigas venise la Bucuresci pe lângă boerul încă tînăr pe atunci Grigorie Brâncovénu cu care era prietin. Până acum, Rhigas cređuse că, cu ajutorul Rusiei și cu ajutorul Austriei, Grecia va reuși se scape de durerosul jug al Turcilor. După resboi, își schimbase păreri, cunoscuse bine și pe unii și pe alții, îi cântărise in de ajuns, și chiar corespondența ce întreținuse în 1785 cu principele Kaunitz ⁶⁾ i-arătase lămurit că numai desinteresate nu erau aceste două mari puteri în cestiunea Orientului.

Când se auđi în Bucuresci că a izbucnit Revoluțiunea francesă în Paris; că acolo poporul a desevêrșit primele acte nemuritoare, cari sunt fala Revoluțiunei, — Rhigas văđu uà lumină mare întindêndu-se înaintea ochilor săi și libertatea popórelor din Orient ridicându-se din lanțurile trecutului, ajutată în deșteptarea și 'n reîntremarea ei de mîna umană și binefăcătoare a Franciei.

---

⁶⁾ *Rev. de Géogr.* (an. cit.) pag. 247.

Tot ce se scria și se făcea la Paris venia 'n România, la Bucuresci: proclamațiuni revoluționare, scrieri patriotice, poesii de totă mâna, Rhigas le traducea în grecesce, le trãmitea la Viena unde se imprimaũ într'ascuns, și-apoi, prin lãđile de mãrfuri ale negustorilor, erau introduse pe furiș în țerã și 'n deosebi în Bucuresci, focarul elenismului militant.

Colecțiunea cãntecelor sële patriotice, așa numitele ἄσματα, le cãntaũ studentii și Grecii patrioți. De cãte ori, prin pimnițele de lângã S-tul Gheorghe-Noũ—pe atunci *tunelcle de viêtã* ale Bucurescilor — nu a rësونات *Marsilieza* lui Rhigas:

Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
Ὁ Ζαιρός τῆς δόξης ἤλθεν, —

«deșteptați-vẽ, copii ai Elenilor, điva gloriei a sosit». — Și de cãte-ori nu s'a cãntat chiar pe franțuzeșce faimosul cãntec al *Terórci* din 1793 de la Paris, *La Carmagnole*, din cari versurile

Dansons la Carmagnole!

Vive le son,

Vive le son,
Du canon!

erau cântate cu cuvintele stricate *Fivrelzon!* *Fivrelzon*, ⁷⁾ de unde pôte aû eşit pe românesce *Fîlfîsonii* de tôte némurile a căror sêrbedă și *fîlfîsonescă* semênță nu a perit âncă din miđlocul nostru?!

Ajutat de amicii sêi Turnavitu, ⁸⁾ unul din *apelpisiții* lui Mavrogheni, un entusiast care, ca și Mavrogheni, da 'n fiecare ți mâna cu nebunia, de Perrhevos și înțeles în parte de vro câți-va boeri, printre cari Brâncoveanu, Dudescu, Câmpineanu și Ión Cantacuzino, Rhigas lucra într'una pentru a deștepta în compatrioții sêi speranțe nemărginite. *Πρὸς τὴν ἀδελφὴν Γαλλίαν*, — pentru sora nôstră Francia, esclamaû Grecii, ne dăm viața de ęece ori.

In timpul acesta, o ciumă teribilă bân-

---

⁷⁾ Ion Ghica : *Scrisori* (ediț. II) Băltărețu, pag. 509.

⁸⁾ *Revista Nouă*, în studiul meû asupra lui Mavrogheni.

tuia prin Bucuresci ⁹⁾, prin tótă Muntenia și Bulgaria. Mihail C. Sutzu fusese trecut de Pórtă din Bucuresci la Iași, ¹⁰⁾ ér tènèrul Alexandru Moruzi fusese numit Domn în Țera-Românescă. Nisce încurcături ne mai pomenite buimăcesc întréga peninsulă balcanică. Lumea din Bucuresci nu scia ce se mai crédă.

În Februarie 1793, ambasadorul Franței, ducele de Choiseul-Gouffier, auđind despre cele ce se petreceau în Franța, — emigrațiunea, fuga, închiderea și 'n fine guilotinarea Regelui Ludovic XVI, — se hotăresce a părăsi Constantinopolea și a se refugia în Rusia, unde Caterina II primea cu brațele deschise pe toți nobilii emigrați ¹¹⁾.

După cum reiese din două scrisori ale unui necunoscut republican din Bu-

---

⁹⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Odobescu. Vol. III, pag. 82.

¹⁰⁾ *Ibid.* pag. 85.

¹¹⁾ Albert Sorel : *Essais d'histoire et de critique* (Paris, 1883) : *Studiul: Catherine II et l'Emigration française* (pag. 191—204).

curescî—póte chiar Rhigas —ducele de Choiseul-Gouffier trece prin Bucurescî, stă de vorbă cu Mihail Şutu care tocmai se gătea să pornescă la Moldova, caută a'i inspira spaimă şi gróză de tot ceia ce se petrecuse şi se petrecea în Francia, şi'i vorbesce de rău pe toţi Francesii republicani cari, din Constantinopole, începuseră să se respândescă prin tóte ȕerile nóstre şi ale vecinilor ¹²⁾.

Intr'adevăr, Republica îşi schimbase toţi emisarii şi primenise întréga diplomatiă francesă. Bine înȕeles că nici un nobil, nici un *ci-devant* nu mai voia să servescă sub ministrii de afaceri străine ca Danton şi alȕii, cari urmară pe năbădăiosul tribun în cărmuirea politiceii esterne a Republiceii. De aceia, lume nouă, vederi noue şi un mod de a tracta cestiunile atât de năsdraşvan, în cât la Viena, ca şi 'n Italia, ca şi la Pórtă, unde Convenȕiunea întreȕinea órecai re-

---

¹²⁾ *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colecȕ. Odobescu, vol. III, pag. 87 şi 88.

lațiuni, era un adevărat chin pentru diplomații austriaci, italieni sėu fanarioți, sė primescă un diplomat din straturile cele noue ale Revoluțiunei franceze, și mai cu sémă sė discute ceva cu dēnsul. Unii dintr'acești revoluționari făceau într'adins pe sēlbaticii și pe fieroșii, numai ca se se ȃică de interlocutorii lor că sunt «și mai și» republicani.

Bernadotte la Viena băgase în rēcōri pe Thugut și pe marchisul de Cobentzel, și numai sēlbatec nu era. Inchipuiți-vē ce cap trebuia se facă bētrānii diplomați ai monarhielor europene, cānd trāmișii Convențiunei, împingēnd republicanismul lor pēnē la nepoliteȃ, le ȃiceau din chiar senin: eh! cetățene, ce? tu nu veȃi cā lucrurile staū astăȃi așā? Vrei ori nu vrei? Vorbă multă sārācia omului!....

În tōte țēriile, Convențiunea trāmisese ómenii sēi. Ei aveau drept îndatorire de cāpeteniă, pe fațā sēu pe ascuns, 1°) de a cerceta și afla în ce mod suveranii și supușii lor judecā Revoluțiunea fran-

cesă; 2°) de a propaga adevăratele principie ale Revoluțiunei printre Francesii și supușii francesi stabiliți printr'acele țeri ¹³).

In Bucuresci ceva mai târziu de cât 1793, erau vro 25 de Francesi și supuși ai Franciei. Consul frances încă nu se afla. Numai Rusia și Austria aveaă consulate la Bucuresci. Prima, Rusia, înființase consulatul seă la 1782, acum uă sută și nouă ani; a doua, Austria la 16 Octobre 1783, ¹⁴) adică acum uă sută și 8 ani. Când ducele de Choiseul-Gouffier plecă din Constantinopole, și prin urmare nu mai fu cine se țină în frâu republicanismul ardent al multora din Francesii veniți prin Marsilia în capitala Sultanilor și 'n cele-l'alte țeri ale Orientului, Bucurescii ca tôte orașele primi îndată în sînu-i vro câți-va *sans-culottes*. In Bucuresci, de către boerii cei bătrâni și de către ómenii cei neobicinuiți cu

---

¹³) Ibid. pag. 89.

¹⁴) Laurian : *Istoria Românilor*, pag. 551.

năsdравăniile ce scorniaă, debitaă și făceaă *les sans-culottes*, li se ăise ăstor ómeni, *apelpisiți*, ómenii cari daă cu barda 'n Dumneăeă și 'ndrugăă un fel de *inșiră-te*, *Mărgărite*, in care, după spusa celor bătrăni, cuvintele *libertă*, *fraternită*, *egalită* *καὶ τὰ λοιπὰ* resunaă intocmai ca nesce clopote de 'nmormên-tare pentru vechiul regim. Acești *apelpisiți* vor deveni mai târăiă *zavergii*, și mai la urmă, înmuiându-se și încumințindu-se, vor fi numiți *bonjouristi*, pentru a deveni acum 70 de ani în Grecia și acum 50 de ani la noi primii luptători ai redeșteptării naționale la Atena, la Iași și la București.

Primul *sans-culottes*, cel d'ântăiă *apelpisit* frances care a trăit în București acum 99 și 98 de ani este Francesul Hortolan ¹⁵⁾.

Hortolan era un negustor, — din ceia cari fac politică, *dér sciți* «politică *extrafain* și *la nemurire*», și cari nu în-

---

¹⁵⁾ *Doc. priv. la Istor. Român.* Supl. I, vol. III, pag. 93.

târșiază de a vedé, cum șice Româ-
nul, că

La Iliă
'N prăvăliă
Jocă șorecii 'n călcăiă,

era, șic, un negustor frances stabilit cam
pe la 1792 în Bucuresci, împreună cu
tovarășul său Pellet și cu teșghetarul
său Jaume, numit în scrisorile ce citez
directorul casei *Pellet & Hortolan*, primul
Magasin Universel din Bucuresci. ¹⁶⁾

Hortolan era prietin cu Turnavitu și
și prin urmare cu Rhigas. Ruffray, alt
Frances, era secretarul principelui Ale-
xandru Moruzi. Ruffray era un *sans-
culottes*, tot atât de *apelpisit* ca și Hor-
tolan. Marie Descorches, ambasadorul
Republicei francese din Constantinopole,
spune la 24 Decembre 1794, ministru-
lui afacerilor straine din Paris, că Ruffray
este de un civism și de un republicanism
ardent. Și el era prietin cu Hortolan.

Frigurile Revoluțiunei cari bântuiaă

---

¹⁶⁾ *Ibid.* pag. 95 și 101.

gróznic la Paris, sgraduiaũ sdravën și pe republicanii din Bucuresci. Pe lângă aceste friguri ale Revoluțiunei, se mai adãugaũ în Bucuresci frigurile mai pro-saice ale țerii, frigurile paludeane de cari Hortolan suferea într'una și pe cari Ruffray le combãtea, bënd cu eroism rachipurile și vinurile romãnesci, nu cu litrul, noua mësura decretatã de Convențiunea Naționalã din Paris, ci cu bêtrãna și cãpaca oca romãnescã, încã în vigóre la Bucuresci.

Friguri într'un fel, friguri într'altul, Hortolan, Ruffray, Turnavitu și prietiniilor eraũ ñilnic într'ua stare de neînteruptã escitațiune, — un fel de ciudatã cãldurã, care 'i făcea sã vedã republicanii prin tóte părțile.

Hortolan cerea audiențe la Spãtarul lui Moruzi, uã rudã a Domnului, al cãruu nume nu-l gãsesc în interesanta listã a boerilor divaniști, ce a bine-voit sã 'mideã onoratul nostru vice-președinte, d. V. A. Urechia. Hortolan cerea audiențe la Spãtar, pentru a tracta cestiunea vã-

muirei mărfurilor francese la granițele române, și în loc de a tracta această cestiune, stacojiul republican s'apuca la discuțiunea principiilor proclamate de Revoluțiune și consacrate de Convențiune.

«Spătarul, ȃice Hortolan într'ua scri-
«sore adresată lui Marie Descorches,
«ambasadorul Republicei la Constanti-
«nople, spătarul are un caracter curat
«republican și am vorbit cu dēnsul ca
«și c'un adevērat cetățēn,» — cu alte
cuvinte i-am ȃis *tu* și mi-a ȃis *mă*, în-
tocmai ca un adevērat *sans-culottes*. A-
ceste sciri, Hortolan le trāmite lui Des-
corches din Bucuresci la Constantinople,
pe o hārtiā cu deviza *apelpisitā*: «*Li-
berté, Egalité ou la Mort*», purtānd data
noului calendar al Republicei, adicā 23
Vendemiariū, anul *II-lea al Republicei
franceze, una și indivisibilă*, ceia-ce va
sē ȃicā 15 Octobre 1793, acum 98 de
ani.

Din scrisorile lui Hortolan și dintr'al-
tele ce citez, se vede lāmurit cā, con-
form instrucțiunilor ce avea, Descorches,

ambasadorul din Constantinopole, voia să organizeze în Bucuresci, un biuroū de informațiuni care să-î procure sciri din Polonia, Ungaria, Moldova și de unde să plece emisarii, adică spionii Republicei, cu anumite instrucțiuni într'aceste țeri nemulțămite cu politica Rusiei și cu politica Austriei.

În Ungaria, fierberea era mare. Iosef II murise după ce încercase în tótă viața de a face reforme și nu reușise cu nici una. Spiritualul principe de Ligne, amicul frumóselor Moldovence de la Iași, dicea de Iosef II «drăguțul de 'mpărat» al țeranului român din Transilvania, că el a fost cu reformele séle în tótă viața întocmai ca omul căruia îi vine să strănute, care dă se strănute, care e cât p'aci să strănute și... nu strănută.

Totuși, încercările lui de reforme în Ungaria și Transilvania înfuriaseră adânc pe magnați și pe 'ntreg poporul maghiar.... De altmintreli, dragă Dómne! e atât de lesne să faci pe Ungur să se înfurieze, să turbeze și să spumeze.

Mișlocul? Fôrte ușor: spuneți-i adevărul — și apoi ațineți-vă să 'i vedeți efectul: e fulgerător și năsdrașan. Tună în toate societățile de cultură. Trăsnesce în *Erdelyi Magyar Kultur Egylet*; Pesta urlă, Posony răcnesce și 'n Koloșvar Maghiarul cu bolovanî în mână s'avântă către ceruri să védă de vorbesce Christos pe unguresce.

Asupra acestui foc și acestei urî a Maghiarilor în contra Casei de Habsburg, reprezentată în 1793 de Leopold II, frațele și succesorul lui Iosif II, cădu ca valuri de petroliu principiile Revoluțiunei franceze. Magnații unguri deveniseră jacobini și *sans-culottes*. Hajnoczy, Laczkovici, Szentmariai făcură un catechism popular, menit a propaga principiile Revoluțiunei franceze, iar Bacsány traduse *Marsilieza*, pe care călăul avea s'o ardă la Pesta cu alte multe publicațiuni revoluționare¹⁷⁾.

---

¹⁷⁾ Louis Leger: *Histoire de l'Autriche-Hongrie* (colecț. Duruy) pag. 470.

Să nu uităm că tot acum Români din Transilvania înființază *Societatea filosofică*, în care mai multe cercetări ne-ar face pôte să vedem uă sucursală a *Societății Amicilor* din Bucuresci, ἡ ἑταιρεία τῶν φίλων despre care am vorbit. Ceia-ce e sigur e ca *Societatea filosofică* din Ardél se pune în strinse legături cu cei de la Bucuresci. Să nu uităm de asemenea că cu un an, doi, înainte, apăruse faimosul memoriu al Românilor transilvăneni *Supplex libellus Valachorum*¹⁸⁾.

Cu aceste țeri în cari din temeliă se sguduia vechia stare de lucruri, Descorches voia să se pună în relațiuni printr'ajutorul biuroului de informațiuni din Bucuresci, precum tot printr'acest biurou voia să corespundă și cu eroicii luptători ai Poloniei, cari, după faimósa ședință de la 23 Septembrie 1793 — *ședința mută de durere și de rușine*, — se revoltaseră și, sub conducerea lui Ta-

---

¹⁸⁾ Densușanu: *Istoria Lit. române* (pag. 100 și 113.)
Papiu Ilarian: *Vięta*, operile și activ. lui George Șinca.

deu Kociusko¹⁹⁾, începuseră în contra Rusiei uă luptă cu atât mai sublimă cu cât mai neegală era între victime și călăi.

Până când acest biuroū de informațiuni séu înființarea unui consulat se se desevêrșescă la Iași séu la București, republicanii profitaū de Evreii stabiliți la Iași pentru a avea sciri din Polonia, iér granițele despre Transilvania nefind strașnic închise, relațiunile între republicanii din Bucureștii și rêsvrătiții din Ungaria se întrețineau cu multă 'nlesnire.

Polonesii, Ungurii, Grecii, veniți de prin tôte părțile, umpleau cafenelele Bucureștilor. *Les Droits de l'Homme*, «Drepturile Omului» fuseseră traduse. Hortolan țice: *Presque tous les négociants de Janina et de l'Albanie établis ici, à Bucarest, sont des sans-culottes*, — mai toți neguțătorii din Janina și din Albania, stabiliți aci la București sunt toți *apelpisiți*. Toți erau pentru Republică și cereau cu stăruință lui Hortolan se le dea canțo-

---

¹⁹⁾ Alf. Rambaud: *Hist. de la Russie*, pag. 501, (colecț. Duruy.)

netele jacobine ce 'i sosiaŭ din Paris prin Constantinopole ca sã le cãnte și ei. Când se încindea discuțiunea între partisanii Revoluțiunei și aceia ai Rusiei, mergeaŭ adese-ori pênã la bãtaiã. Intr'un rând, ne spune Hortolan, dẽcã ruso-filiu nu ar fi recunoscut adevãrul celor duse de amicii noștrii se 'ncepea uã pãruielã și uã ghiontuelã de s'ar fi dus pomina mai departe de cãt Bucurescii²⁰).

De altmintreli, sgomotele cele mai deosebite și adese-ori cele mai ciudate circulaŭ prin Bucuresci. Unii spuneau cã Varșovia a fost luatã de Polonesii lui Kociusko; alții afirmaŭ cã Rușii sunt învingãtori. Grecii patrioți din Viena scriau la Bucuresci, cã *Sfânta Revoluțiune*, η ἄγια ἐπανάστασις va isbucni în capitala Habsburgilor. Din Transilvania veniaŭ sciri cã acolo, cu mic, cu mare, sunt toți pentru Revoluțiune, pentru Francia, pentru națiunea cãreia d'atuncea îi mergea numele de *La Grande Nation* în

---

²⁰) Scrisõrea lui Hortolan mai sus citatã.

tot Orientul. — Timpuri de fervere, de încurcături nesigure și chinuitoare, cu césuri cari aduceau ce n'aduce anul, ađi luminóse ca uă ąi de Maiu, mâine posomorite și încruntate ca furtunile mărei.

În Iași și în Bucuresci, inimele Grecilor au trecut prin tóte aceste chinuri și veselii vijelióse; aci s'au auđit pentru prima óră cãntecile jalnice ale lui Athanasie Christopolu care, cu Alcmann, plângea libertatea înmormântată a Greciei, într'aceste frumoșe versuri:

*Nōn dázkona βρούειε πάντα,
Nōn állgea έλθειε πάντα,
Κεντὰτ' έμὰ σπλαγγρα και ήτορ.*

«Și-acum, lacrimi, curgeți tóte; și-acum, chinuri, sosiți tóte; străpungeți-mi inima!»

La aceste cuvinte sfâșiátóre, din piepturile vitejilor, tot aci în Bucuresci, isbucniau versurile înflăcárate ale lui Rhigas:

*Φίλοι μόν συμπατριώται,
Δούλοι γὰ μέθα ὡς πότε
Τῶν ἀγρίων Μουσουλμάνων
Τῆς Ἑλλάδος τῶν τεράνων;*

«Până când fi-vom noi óre, o iubiți compatrioți, sclavii crunților Musulmani, tiranii Eladei?»

Tot aci, la Bucuresci, se petreceau adese-orí scene mărețe, cari reamintiau timpurile eroice ale Greciei clasice. Tinerii Greci și Macedonenii luaú icónele din cuiú, le puneau pe masă, aprindeau candelile și 'ngenuchiând, cu pieptul tresáltând de sfânt entusiasm, cântau din poesile lui Rhigas, pe faimósa:

*Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ελεύθερη ζωῆ,
Πάρ' ἀναρίθμους χρόνους σκλαβιᾶ καὶ γυλακῆ.*

adica: «mai frumósă este uă vieță de un cés liberă, de cât uă vieță de ani nenumărați în sclavie și 'n jug.» — Și apoi sîrșiau cu jurămîntul tot de Rhigas, pe care 'l cântau punênd mânele pe icóne:

*Ὁ βασιλεὺ τῶν κόσμου ὀρξίζομαι σὲ Σὲ
Στὴν γνώμην τῶν τρεάντων τὰ μὴν ἔλθῶ ποτέ.*

adică: «o împérate al lunei, mă jur

'naintea ta, că nici uă dată nu mă voiî pleca la voința tiranilor.» — Și 'n timpul acesta, muma, tatăl și bătrânii familiei staū împrejurul acestor viitori eroi ai neatârării grecesci, și plâneau de dragoste și de durere ²¹).

Tóte aceste scene, și altele âncă ce nu cunóscem și cari sunt fala luptelor pentru independența Greciei se petreceau aici în Bucuresci, centrul elenismului militant, cu ajutorul, cu prietenia, cu frăția sinceră a Românilor ²²). Cine ar fi avut atunci, și cine ar avé astăzi în tóte părțile unde se află suflare românescă, — cine dintre Români ar avé curagiul să opréscă în loc, să zătícnescă, ba chiar se 'năbușe pe un popor în lupta lui sfântă pentru recâștigarea drepturilor imprescriptibile ale limbei, reînoirea deplină a naționalității, atingerea idealului ce a păstrat cu drag de-a lungul timpului,

---

²¹) Dr. Carl Iken; *Leucothea*, pag. 85 și 95 din vol. II.

²²) *Ibidem*: vol. II, pag. 256: Hier haben Sie, in der Kurze und mit noch mancher Unvollkommenheit, eine Darstellung, wie Griechenland von der Wallachei Nütze zog.

în răsălătirea chiar a celor mai crunte vécuri.

Și totuși, acești Greci, care 'și plămădiau libertatea aci în Bucuresci și dincolo la Iași; acești Greci cari bine-cuvîntău pământul primitor al României și în avînturi de recunoscință jurau iubire Românilor, sunt acum dușmanii neîmpăcați ai Românilor macedoneni, cari astăzi nu vor să facă în străvechea lor patriă de cât tot ceia-ce Grecii făcură în patria lor.

Acésta 'i dreptatea popórelor; acestea's faptele netăgăduite, acestea's învătăturile pe cari un prevestitor, întocmai ca Muezinul sus pe moscheele musulmane, ar trebui să le reamintéscă Românilor din România liberă în tóte zilele, la tóte ocasiunile, dicându-le cu glas tare: «O Români, o frații mei, readuceți-vé aminte trecutul, judecați presintele, vedeți unde sunteți, gândiți-vé cu cine lucrați și nu vé încredeți de cât în voi înși-vé!

Pe atunci Grecii ne iubiau, căci țerile nóstre erau scena liberă unde, ajutați de

Români, pregăteauă frumoasa dramă a independenței lor naționale.

La București, Alexandru Moruzi, tânăr de vr'o 32 de ani²³), amic al Franței și al literaturii franceze, nu cuteza totuși a 'și arăta pe față acésta iubire. Consuliă Austriei și Rusiei erau lângă dēnsul pentru a 'i reaminti adevărul lor.

«Consulul Rusiei din București, dīce
«uă notă adresată Comitetului de Salut
«Public din Paris, la 19 Pluvios, anul III
«al Republicei (7 Februarīū 1793²⁴),—
«consulul Rusiei și numeroșii săi agenți
«conduc singuri postele stabilite pe frun-
«tariile polonese și moldovenesci, trag
«ca un zid de închisóre între aceste două
«state și restul Europei, interceptă scri-
«sorile, împedică comunicațiunile, supără
«pe călători, se amestecă în afacerile
«guvernului civil și exercită ca un fel
«de *veto* asupra hotărīrilor luate de Prin-
«cipe și de Consiliul său. In starea de

---

²³) *Doc. priv. la Ist. Rom.* Colec. Odobescu, vol. II, fasc. I, pag. 112.

²⁴) *Ibidem*, pag. 103.

«umilire în care se găsesce guvernul
«Sublimei Porți, Principele și Divanul nu
«aă curagiul să reziste la voințele su-
«preme ale consulilor.»

Aceste informațiuni precum și altele cari vor urma, le estragem din scrisorile, memoriile și rapórtelile lui Constatin Stamate, om devotat casei lui Mihai Șuțu, acum în 1794 Domn în Moldova. Constantin Stamate, Român séu Grec nusciú, era în Decembre 1794 la Altona lângă Hamburg ²⁵⁾ în calitate de agent fără caracter oficial, mai propriu : spion al Republicei franceze. Constantin Stamate servise înainte în diplomația otomană cu d. de la Roche, fusese informatorul multor Domni ai Moldovei ²⁶⁾ și ai Munteniei, fusese secretar al lui Mihai Șuțu și de când cu Revoluțiunea se naturalisase Frances, intrase în serviciul Ministerului afacerilor străine din Paris și, prin rapórtel forțe bine făcute,

---

²⁵⁾ *Ibidem*, pag. 100.

²⁶⁾ *Doc. priv. la Ist. Rom.* Supl. I. vol. III, fasc. 2 pag. 403.

prin combinațiuni șirete și șiret înjghebate, atrăsese atențiunea superiorilor săi din Paris.

Cunoscător adânc al tuturilor intrigelor cari se petreceau în principate la Iași și la Bucuresci, Stamate nu încetase de a corespunde cu cei de la Curțile Beilor fanarioți. Printr'aceștia, Descorches, ambasadorul Republicei de la Constantnople, află de Stamate și'l cere ministrului din Paris, pentru a'l întrebuința în Polonia și 'n principatele române²⁷⁾. Stamate ne spune într'ua scrisóre a sa că la Curtea din Iași principiile republicane sunt mai bine vădute de cât la Bucuresci. Afirmatiunea lui Stamate este coroborată de scrisórea unui Frances de la Iași, Cado de Lille, care venind la Iași găsesce pe boieri rostindu-se pe față unii, pe ascuns alții, pentru Revoluțiunea francesă²⁸⁾. Ér într'ua altă scrisóre, un alt Frances ne spune că la Bucuresci, boierii din protipendadă, fiă din mândriă, fiă din

²⁷⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 100.

²⁸⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 438.

lene, nu sunt republicani, pe când boierii de mâna a doua și negustorii ascultă cu drag și împărtășesc cu foc «nemuritorile principie»²⁹⁾.

Stamate ne esplică republicanismul curței princiare de la Iași prin faptul că secretarul principelui Mihai C. Șuțu era Kodrică, un partisan al Franciei, dușman al Rusiei și al d-lui de Choiseul-Gouffier. Pentru acest Kodrică, Stamate cere guvernului din Paris colecțiunea *Enciclopediei* ca un dar propriu a'l în-tări și mai mult în creșul lui republican. Tot acum se mai afla la Iași un republican gata a'și sacrifica pênă și ultima picătură de sânge pe altarul patriei. Acesta era *Ledoulx*, cum ne spune Stamate³⁰⁾.

Astfel fiind lucrurile pe la sfârșitul lui 1794, Stamate fu cel d'ântâiu care propuse înființarea la București a unui consulat frances. Nu intrăm în amănuntele acestei afaceri, care fu multă vreme

²⁹⁾ *Ibidem.* vol. III, pag. 435.

³⁰⁾ *Ibidem.* vol. II, pag. 98.

tractată de două ambasadori ai Republicii la Constantinopole, de Descorches și succesorul lui, Verninac, și de Stamate care scria într'una rapoarte și note foarte bine redactate și foarte juste în vederile lor.

Să spunem numai că Ministerul din Paris, după ce căpătă învoirea Porței biruind opozițiunea dîrjă a Austriei și Rusiei, voi să numéscă în postul de agent consular la București și Iași chiar pe Constantin Stamate. Așîțat de miniștrii Caterinei și lui Leopold II, Divanul respinse pe Stamate sub cuvînt că e Raia. Ministrul frances ar fi voit s'îl trămită ca agent secret, Stamate însă nu primi pe cuvîntul că *le système des agents secrets envoyés de Paris est actuellement trop décrié, trop sentant la propagande jacobine*, — adică : sistemul agenților secreți trămiși de la Paris este în timpul de față pré deochiat și pré miróse a propagandă jacobină ³¹⁾.

---

³¹⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 117.

Totuși, rămâne bine hotărît că, mulțumită acestui Constantin Stamate și rapórtelor lui către Comitetul de Salut Public din Paris și către trâmisiții Republicei din Constantinopole, consulatul frances fu înființat la Bucuresci în 1795. Înainte de această epocă, Stamate era la Paris, pentru că din Altona fusese gonit, de órece *Gazeta de Hanovra* din Marte 1794 'l acusase că a venit acolo ca agent al jacobinilor, pentru a resturna Constituțiunea germanică ³²⁾.

Find ambasador la Pórta Verninac, primul consul frances care plécă la Bucuresci în Iuliú 1795 este cetățenul Emile Gaudin, în vêrstă de 25 de ani, însoțit de secretarul său Montal, în vêrstă de 22 de ani ³³⁾. Primul era plătit cu 7500 de lei pe an și al doilea cu 1200 lei pe an. Ca lefuri, după câte se vede, nu erau tocmai rêsfáțați primii diplomați francesi cari veniră oficial la Bucuresci.

---

³²⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 117.

³³⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 133 și vol. III pag. 446.

La Bucuresci, Gaudin fu bine primit de Alexandru Moruzi șiși luă ca Dragoman al consulatului său pe Rhigas³⁴). La Paris, prin intrigele lui Stamate, numirea lui Gaudin, acusat că este un *ci-devant*, adică un monarchist și ofițer desertor, făcu scandal, și schimbarea lui fu hotărîtă. Un decret al Directoriului cu data de 19 Pluvios anul 4-lea al Republicei (8 Februarie 1796)³⁵) și semnat de Directorul Le Tourneur și de ministrul Delacroix numesce pe Constantin Stamate — titlu oficial — «Consul general al Republicei Franceze în provinciile turcesci situate dincolo de Dunăre».

Se dă lui Stamate ca secretar cetățenul Louis Parant din Argenson, tînăr instruit și foarte protegiat de deputații Isabeau, Ruelle și Neveu.

În timpul pe cînd lucrurile acestea se petreceau la Paris, Gaudin tracta la

---

³⁴) *Revue de Géograph.* (an. cit.) pag. 252.

³⁵) *Doc. priv. la Istor. Rom.* Supl. I, vol. III, 1, pag. 410.

Bucuresci cu Alexandru Moruzi cestiunile de interes comercial. Casa Pellet și Hortolan era obiectul principal al preocupărilor sale³⁶). Lucrând astfel își călca instrucțiunile care îi ordonau să lase la uă parte ori-ce altă cestiune, și să nu se ocupe de cât cu propagarea principiilor republicane și cu suscitarea de piedici și neajunsuri Rusiei și Austriei în principate și 'n deosebi la Bucuresci și la Iași.

De aceia, în Martie 1796³⁷), Gaudin e rechiămat la Constantinopole. De altmintreli, cu 'nceputul acestui an e uă schimbare generală și la Constantinopole și la Bucuresci. La Constantinopole, în locul trămisului frances Verninac, este numit generalul Aubert Du Bayet; la Bucuresci, Alexandru Moruzi demisionase și la Constantinopole erau patru candidați pentru Tronul țerei Romănesci³⁸): Hangerliu, Dragomanul lui Căpitan-Pașa,

---

³⁶) *Ibidem*, vol. III, I, pag. 413—422.

³⁷) *Ibidem*, vol. II, pag. 141.

³⁸) *Ibidem*, vol. II, pag. 137.

Alex. Mavrocordat, bătrânul Alexandru Ipsilante și Mihail C. Șuțu care fusese, în Octobre-Novembre 1795, înlocuit la Iași cu Alexandru Callimachi.

Bătrânul Ipsilante reușește a fi numit într'ua domniă care nu va ține nici un an. Consulatul frances se afla de uă camdată pe mâna tînărului secretar Montal, căci Gaudin plecase cu soția sa la Smyrna, nevoind s'o lase, ȕice el într'ua scrisore de la 31 Marte 1796³⁹⁾, într'un orași în care luxul este fără frêu, virtutea aprópe necunoscută și jocul de cărți obicinuita îndeletnicire și a bărbaților și a femeilor.

In locul lui Gaudin, pêne la sosirea lui Stamate, se trimete în calitate de comisar provisoriiu al consulatului frances din Bucuresci Francesul Sainte-Luce⁴⁰⁾.

La Constantinopole ênsê, îndată ce familieele fanariote auȕiră că Stamate vine cu titlul de Consul general în țerile

---

³⁹⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 141.

⁴⁰⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 425.

române, se făcură foc și puseră în mișcare tot creditul și totă trecere ce aveau la Pórtă pentru a nu i se da recunóscerea.

Nu intrăm în amănuntele acestei afaceri. E destul a spune că Moruzescii, acum partisanii ai Rusiei, săpară și combătură pe Stamate, ér Șuțulescii, partisanii ai Franciei, 'l sprijiniră. De giaba tóte. Reis-effendi declară trãmisului Republicei, generalului Aubert Dubayet, că uă dată cu capul, Turcia nu va permite unui Raia, de și naturalizat Frances, se fiă consul în România. Vêdënd acéstă ne-strãmutată hotărîre a Porței, trãmisul Republicei numi sub reserva aprobãrei Directoriului din Paris, pe generalul de brigadă Carra Saint-Cyr, însãrcinat de afaceri al Republicei franceze, pe lângă principele Țerii-Romãnesci⁴¹⁾.

În timpul acesta uă mulțime de Polonesi se aflaũ la București, nu la Iași; căci de acolo, consulul rus Lascaroff, *le plus fin intrigant que la Russie ait*

---

⁴¹⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 165.

lâché contre les Turcs — cel mai subțire intrigant căruia Rusia îi dede drumul în Turcia ⁴²⁾, — i-ar fi ridicat într'ua bună diminéță și i-ar fi trimis în fiere la Petersburg, tocmai cum făcuse cu Francesul Durosoy, pe care, ȃia nă-miaȃia mare, 'l arestase la Iași, îl tră-misese în Rusia, și'l ținuse șese luni în închisóre, din causă că voia să desco-pere uă conspirațiune urȃită în contra Turciei de Alexandru Mavrocordat, fostul Domn al Moldovei, de Consulul Las-caroff, de patriarhul Eugeniũ și de episcopul de Pultava ⁴³⁾.

Polonesii deci staũ la Bucuresci. Aci se afla și generalul Dombrovski, refugiat după învingerea desevêșită a Revolu-țiunii de către armatele lui Suvarov ⁴⁴⁾. Colonia polonesă, fôrte numerósă la Bu-curesci, hotărise să trămită pe Dom-brovski la Paris, ca să intre în negocia-

---

⁴²⁾ *Ibidem*, vol. III, 1, pag. 436.

⁴³⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 134 și vol. III pag. 462.

⁴⁴⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 439.

țiuni cu Directoriul⁴⁵⁾ mai cu sémă acum când armatele Republicei, sub comanda tinérului general, Napoleon Bonaparte, ațintiseră ochii lumii întregi asupra Italiei, unde victoriile ostașilor francesi se urmau cu uă iuțelă ne mai pomenită în fastele istoriei militare a tuturor popórelor.

Generalul Carra Saint-Cyr petrecu aprópe un an la Bucuresci. În timpul acesta, Pasvantoglu începe mișcarea sa în contra Porței. Din Italia, Napoleon, alt factor de mare însemnătate pentru cestiunea Orientului, și de la Paris Talleyrand numit la începutul lui 1797 ministru al Afacerilor străine, — urmau cu deosebită băgare de sémă faptele lui Pasvantoglu, care spunea oricui voia să 'l asculte că el va deveni Bonapartele Orientului⁴⁶⁾. Vaillant afirmă că Pasvantoglu ar fi fost prietin cu Gaudin⁴⁷⁾. Documentele colecțiunei Odobescu ne

---

⁴⁵⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.* Supl. I, vol. III, pag. 456.

⁴⁶⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 482 — 483.

⁴⁷⁾ Vaillant: *Les Roumains* (Paris 1844) pag. 266.

arată că atât Carra Saint-Cyr, cât și succesorul său Flury, numit consul general la Bucuresci în Decembre 1797, pricepeau folósele ce-ar nasce pentru politica francesă în afacerile Orientului, decât revolta lui Pasvantoglu ar fi fost bine condusă. Napoleon, mai târziu, ajuns împărat, va trámite la Vidin pe adjutantul Mériage. Lucrul acesta se petrece după 1800, și deci ese din subiectul nostru ⁴⁸⁾.

În Bucuresci, acum, în 1797, principiile Revoluțiunei francese se întrupău în persóna lui Napoleon Bonaparte. Rhigas, care era acum la Viena ocupat cu publicarea *Marei Cărți geografice a Greciei*, scria prietenilor săi din Bucuresci că s'a născut Mântuitorul Orientului. Într prelinăriile de la Leoben și tractatul de la Campoformio, Napoleon chiâmă pe Rhigas la Venetia, pentru a 'i cere

---

⁴⁸⁾ *Annales de l'Ecole Libre des Sciences Politiques* (Paris, 1883.) Auguste Boppe: *La mission de l'adjutant-commandant Mériage à Widin, 1807 — 1809*, pag. 259.

lămuriri în afacerile Răsăritului⁴⁹⁾. Nimic din cele ce Rhigas a vorbit cu viitorul împărat nu a rămas scris. Faptul este că la București victoriile lui Napoleon provoacă un entuziasm colosal, mai cu seamă printre Grecii cari credeau că în el li-s'a născut modernul Achille.

Când consulul Flury veni în București după tractatul de Campoformio și adresă Francesilor și supușilor franceși uă circulară, nu 25 de Francesi, ci uă mulțime veniră să salute la consulatul francez din strada Carol I, odinioară ulița *Ișlicarilor*, și pe urmă ulița *Francesă*, pentru a *firitisi*, adică pentru a saluta pe trâmisiul Republicei.

Talleyrand ministru al Afacerilor străine, Napoleon comandant al armatelor victorioase din Italia, Anglia, Rusia și Austria spăimântate de aceste biruințe, lesne își pôte închipui cine-va cum fu primit de Ipsilante consulul Flury. Cei doi stâlpi ai guvernului bătrânului prin-

---

⁴⁹⁾ *Revue de Géographie* (an. cit.) pag. 450.

cipe, George Mavrocordat marele spătar, și Constantin Șuțu marele postelnic⁵⁰⁾ erau cu dânsul de o amabilitate esemplară. Flury avea drept cancelar pe un fost țiarist din insula *San-Domingo* din Antile (venea cam de departe în București⁵¹⁾). Acesta se numia Dubois de Saint-Maurice, iar vice-consulul care fu numit sub ordinele lui Flury la Iași, se numia Louis Parant.

Insoțit de cancelarul său Dubois de St. Maurice, Flury își făcu vizitele pe la toți boerii cei mari din București⁵²⁾, și toți se grăbiră a i-le întorce. La un prânz dat de consulul frances, nici unul din invitați nu lipsi, ier la o mică petrecere, lucru pênă atunci ne mai vădut, boerii veniră cu cocónele lor, — *ce qui a fait fumer les consuls russe et allemand qui n'ont jamais pu réussir à attirer chez eux, dans les fêtes qu'ils ont données, une femme de boyard valaque,*

---

⁵⁰⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.* Supl. I, vol. III, pag. 455.

⁵¹⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 467.

⁵²⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 152.

et cependant le consul allemand et son chancelier sont mariés, — adică: ceea-ce a făcut să pufuie pe consuli rus și austriac cari n'aū putut nici odată să reușescă a atrage la dênșii, la serbările ce aū dat, uă cocónă de boier muntén, și cu tóte acestea consulul austriac și cancelarul sēu sunt însurați.

Societatea bucurescénă primi deci cu brațele deschise pe Flury. La 24 Februariū 1798, uă vênătóre mare se dete în onórea consulului frances de marele boer Grigorie Brâncovénu. Invitațiunile curgeaū din tóte părțile. Flury era cu atât mai stimat, cu cât nici el, nici cancelarul sēu Dubois de St. Maurice nu jucaū cărți — calitate ce era pe atunci cu atât mai prețuită la Bucuresci, cu cât era mai rară. De atunci și pênă în ȕilele nóstre s'aū făcut legi, si s'aū făcut chiar amendamente *anti-cartoforesci* cari, ȕice-se, aū svântat jocul de cărți în limitele posibilului omenesc și... românesc.

Altele eraū însă grijele consulului. Pasvantoglu devenia din ce în ce mai ame-

nințător, și ceea-ce e curios e că boerii din țera românească, ne spune Flury⁵³), se bucurau de succesele rebelului în contra armatelor Sultanului. Ei credeau că ori-ce va slăbi pe Turcii ne va fi spre folos. Istoria le-a arătat că se 'nșelaseră adânc.

Tot acum, în Ianuariu 1798, Alexandru Ipsilante este revocat și 'n locu-i vine la tronul Țerei-Românesci, clientul lui Căpitan-Pașa, Constantin Hangiarliu, care avea să se sfârșescă atât de tragic.

N'apucase bine să se așeze în scaun Hangiarliu, și Bucurescii sunt inundați de un manifest scris în limba grécă modernă. Acest manifest fusese tipărit la Viena în faimósa tipografie a lui Gheorghie Vendotti și fusese trămis pe ascuns la Bucuresci⁵⁴).

Să notăm coincidența: după conversațiunea lui Napoleon cu Rhigas la Veneția, apare manifestul care este trămis

---

⁵³) *Ibidem*, vol. III, pag. 482.

⁵⁴) *Ibidem*, vol. III, pag. 486.

cu lădile nu numai la Bucuresci, ci și în toate centrele culturale și patriotice ale Grecilor. Intr'ênsul se făcea un apel înflăcărat către poporul grec să se scôle, să 'ncepă lupta, să 'nvingă seú se móră pentru libertate, — urma apoi uă lirică descripțiune a fericirii și libertăței din vechia Eladă, și se sfêrșia tot cu versurile din Marsilieza lui Rhigas:

*Λεύτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
Ὀκαιοὺς τῆς δόξης ἴλασεν.*

Impresiunea ce acest manifest produse în Țerile române și în toate provinciile subjugate ale Imperiului fu atât de mare, în cât molliă și tembela atențiune a Turcilor fu sguiduită vêrtos de tot. Se dede ordine Valiilor, Pașalelor și Principilor din Iași și Bucuresci să confisce manifestul și să aresteze pe cei ce'l aveaú. Hangiarliu arestă patru Greci patrioți cari l'aveaú.

Ferberea era la culme; se scia la Bucuresci de boeri și de neguțători cari aveaú corespondenți la Viena că în capul unei întinse conspirațiuni se află Rhi-

gas și cu ministrul Republicei franceze de la Viena, generalul Bernadotte; că acest fericit general, mai târziu rege în Suedia sub numele de Carol XIV, după ce bătuse sub comanda lui Napoleon pe Austriaci la Tagliamento și luase cetățile Gradiska, Triestul, Laybach și Idria, fusese trimis ca ambasador în capitala Austriei în urma tractatului de la Campoformio; că băgase în răcori pe Thugut; că arborase stindardul tricolor, ceea ce provocase un scandal mare; și că 'n fine, reușise a libera din închisorile Vienei pe un supus frances Collombo, fost informator al lui Mihai Șuțu la Viena⁵⁵).

Se sciaū tóte aceste lucruri și se așteptaū altele și mai mari, când de uă dată se auđi ca un trăsnet la Bucuresci vestea că Rhigas cu alți Greci patrioți fuseseră arestați de guvernatorul Triestului și dați în mâna pașei de la Belgrad. *Ἡ εταιρία τῶν φίλων*, societatea amicilor, fondată de Rhigas și al

---

⁵⁵) *Ibidem*, vol. pag. 133

cărui centru de mișcare era la București, ér ramificațiunile, sucursalele și corespondenții în tótă Elada și în tótă Turcia, — Societatea amicilor se hotărî se facă ceia ce Rhigas cântase în înflăcăratele lui versuri : rescularea Grecilor, rësboiul pe viéță séú pe mórte, — ceva epic ca durere, ca sete de libertate, ca desnădejde și furiă patriotică. Se mai hotărî un atac asupra cetățuiei Belgradului, unde se afla închis Rhigas. Acest atac ar fi fost primul act de libertate, în aurora luptei de neatárnare.

Se vede ênsé că pașa din Belgrad auđi de așa ceva, căci nu mult după arestarea sa, Rhigas fu înecat, spun unii; fu omorît în închisóre afirmă alții. Cei cari ȃic că prin omor s'a sfârșit primul și cel mai simpatie luptător al independenței grece, adaug că Rhigas luptă cu călăii séi mult pêné se fiă biruit și că muri ȃicênd cu voce tristă și blândă: ἀρχε-
τὸν σπόρον ἔσπειρα, ἐλεύσεται ἡ ὥρα ὅτι θέλει
βλαστήσει καὶ τὸ γένος μου θέλει συνάξει τὸν
γλυκὲν καρπὸν, — adică : «am seménat

rodnică sēmēnță; va veni timpul când ea va 'ncolți și patria mea va culege dulcele-î rod.»

Ast-fel se sfârși Rhigas la vârsta de 35 de ani, după uă vieță plină de fapte mari și după ce, primul la Bucuresci și la Viena, începu marea operă a redășeptării naționale printre Grecii de acum 100 de ani.

Conversațiunile lui Rhigas cu Napoleon la Veneția, legăturile ce Bernadotte avu cu dēnsul la Viena, numele cel mare ce Napoleon își câștigase în Orient și 'n fine — lucru ce se cunoscea la Bucuresci și era discutat cu înflăcărare, — originea lui Napoleon, tôte la un loc aprindeau și mai mult speranțele Grecilor.

Se spunea cu mândriă la Bucuresci și la Viena că familia Bonaparte era uă familiă curat grecescă, *Mainotă*, din vitēza provinciă *Maina*, și că emigrase în secolul XVII și se stabilise, din ordinul Genovesilor, în Corsica, în orașelul Paomia lângă Ajaccio. *Buona-parte*, diceau Grecii din Bucuresci, va să ȋca

Καλὸς μέγος, parte bună ⁵⁶⁾). Calomeros se găsiaū mulți în Morea. Așa credeau Grecii despre Napoleon. Zilot Românul, ultimul cronicar din vremea Fanarioților, dăce cu uă particulară naivitate: «Napoleon Bonaparte era om prost, de «ném din Corsica ⁵⁷⁾».

Orî cum ar fi, *Calomeros* seú «om de ném prost», Napoleon schimbăse cu desăvârșire mersul lucrurilor în Orient, și véđa de care începuseră să se bucure la Constantinopole și la Bucuresci diplomații și trămișii francesi crescú de uă dată atât de mult în cât, cu tóte intrigele Rusiei, Angliei și Austriei, cu tóte piedicele familielor russo-file, Aubert du Bayet la Constantinopole și Flury la Bucuresci vedeau cererile lor îndată satisfăcute la Pórtă și la Divan. Supușii Republicei franceze, Corfioți, Zantioți și alți Greci, nu mai erau tractați ca pe trecut, și la cea mai mică insultă seú

---

⁵⁶⁾ *Leucothea*, I vol. pag. 42.

⁵⁷⁾ Hasdeu: Zilot Românul: *Ultima Cronică* din timpul Fanarioților, pag. 82.

pagubă făcută de administrațiunea Beiului nu aveaŭ de cât să alerge la consulat, pentru ca reparațiune și dreptate să li se facă îndată.

Înainte chiar de a fi fost primit în audiență solemnă și de a 'și fi prezentat *beratul* și scrisorile de acreditare, Flury ceruse imperios într'un rând ca să vină se facă scuse la consulat Armașul lui Hangiarliu și 'ntr'alt rând Căminarul, și aceștia veniseră : n'aveaŭ încotro ⁵⁸⁾.

Mai mult încă, — lucru pêne acum ne mai vędut la Bucuresci, căci consuli Rusiei și Austriei nu'l făcuseră, — Flury pentru audiența solemnă la Domn în ziua de 14 Mai 1798 ⁵⁹⁾, ceru să i se arēte programul cortegiului. I se rēspunse că nu există. Il fac eŭ! replică dirj republicanul. Hangiarliu primi și ceremonialul celui d'ântăiu consul frances mergēnd la palatul din Bucuresci fu următorul :

---

⁵⁸⁾ *Doc. priv. la Ist. Rom.* Supl. I, vol. III, pag. 484 și pag. 494.

⁵⁹⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 503 și 563.

În ziua de 14 Floreal, anul VI-lea al Republicei franceze, una și indivisibilă, în zorii zilei, din ordinul consulului, drapelul tricolor fu arborat pe casa consulară. De la 8 de dimineață, curtea consulatului era plină de cetățeni franceși și de supuși ai Republicei, domiciliați în Bucuresci cari, după invitațiunea lui Flury, aveau să-l însoțească la Palatul domnesc, unii în trăsură, alții călare.

Era una dintr'acele zile mărețe de felul cărora luna lui Mai și sora de primăveră le fac să strălucască în țara noastră, ca o răsplătă hărăzită răbdării cu care am suferit gerurile și viscoalele iernei. La 10 ore, unul din oficerii Curții veni să anunțe pe Consul că Principele Hangiarliu e gata să-l primească. Cortegiul, conform programei, porni în ordinea următoare: Polcovnicul orașului în capul a 90 de Cazaci; Căpitanul de Dorobanți cu 90 de Dorobanți și cu ofițerii lor toți în mare ținută. Pe de o parte și pe de alta a drumului mergeau: 2 postelnice de o parte și 2 de

alta; Rahtivanul și al doilea pitar, al doilea comis, al treilea postelnic, ciaușul aproșilor, ciaușul lipcanilor, marele portar cu toți portăreii (nu ca cei de ađi), trei căpitani ai Agiei de uă parte și trei de alta, cinci ciohodari la drépta și cinci ciohodari la stânga. La miđloc, in cap, Francesii și supușii francesi călări, pe urmă trăsura domnăscă trasă de șese cai. Inăuntru Consulul Flury, cancelarul Dubois St. Maurice și ofițerul Curței. Cancelarul ținea în mână, în sus ca să se véđă, două săculețe de mătase: într'unul era scrisórea de acreditare, într'altul beratul Sublimei Porți. După trăsura domnăscă, trăsura consulului gólă, ca să nu se mai đică de Bucureseni, cum se đisese pe vremea lui Gaudin că consulul frances n'are nici măcar trăsură ⁶⁰⁾. După trăsura consulului, altă trăsură domnăscă și 'n fine șese trăsuri ale Francesilor și supușilor francesi mai bogați.

---

⁶⁰⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 396.

La palat, jos, la scară, Flury fu întâmpinat de al doilea postelnic, de feciorii de curte, de copii de casă; sus, în capul scării, 'l primi Marele Postelnic care 'l introduse în sala de audiențe unde, înconjurat de toți boerii Țerei și împreună cu mitropolitul Dosithie Filitis, se afla Domnul. Când Flury intră, Domnul își scose ișlicul. Flury înmână beratul, scrisoarea de acreditare, făcu un discurs de ocaziune la care Domnul răspunse în câte-va cuvinte; se dede apoi dulceațurile și cafelele, steteră de vorbă câte-va minute și audiența se sfârși. Flury fu recon dus cu același ceremonial și prin mijlocul unei mulțimi considerabile de Bucuresceni, cari alergaseră să vedă pe consulul franțuzesc. Multă vreme se vorbi pe urmă de primirea cea frumoasă, de alaiul împărătesc cu care «Franțuzul» fusese primit de Hangearliu la Palat. Numai în 1806, trâmisiul lui Napoleon I, împăratul Francesilor, consulul imperial Louis Parant, va fi primit cu uă pompă și cu un alaiu și mai strălucit.

Grecii din București, ba chiar mulți din boeri începuseră a crede cu hotărâre că Franția va face și 'n Orient minunile ce făcuse în Occident. Bine vădută de boeri ⁶¹⁾, Flury era apretețuit la Curte, ér în oraș lumea 'l respecta mai mult de cât pe toți. Hangerliu, amic sincer al Porței, sta adeseori de vorbă cu Consulul general al Republicei franceze, și tôte cestiunile Principelui ca și ale boerilor ținteaă tôte asupra lui Napoleon, asupra acestui om estraordinar care suia cu pași de uriași tôte înălțimele gloriei.

Din nenorocire, aceste bune relațiuni nu durară mult. Din Mai și pênă în Septembre, Flury fu copilul desmerdat al societăței bucurescene. In Iuliu, nevêsta generalului Aubert du Bayet, ambasadorul Republicei de la Constantinopole, cetățéna Aubert du Bayet, trecu prin București ⁶²⁾ pentru a merge la Paris. Curtea și Societatea primiră sôrte bine pe Francesa republicană. De uă

---

⁶¹⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 552.

⁶²⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 540.

dată însă lucrurile se schimbă. La începutul lui Septembrie veni vestea că Napoleon a intrat în Egipt, că Francia, fără declarațiune de război, a devenit dușmană Sultanului, că uă mânia turbată înflacăra populațiunea din Constantinopol în contra tuturor prietinelor Republicei.

Din ordinul Porței, Flury fu arestat la Bucuresci. Bietul consul tocmai ceruse lui Talleyrand voia să se ducă la băi la Elopatak în Transilvania, să scape probabil de frigurile care 'l chinuiau într'una. Doctorii din Bucuresci îi consilieră acastă stațiune thermală și, ierăși probabil, avea să mērgă cu cine scie ce boer din Bucuresci, de ore-ce acum Domnii fanarioți permiteau boerilor să trecă granița. Cu vro câți-va ani înainte Câmpineanu Scarlat, tatăl nemuritorului Colonel, și unul din cei mai veselnici boeri ai timpului său, spune un călător frances, Câmpineanu fusese la Spa, de unde povestea minuni. Câmpineanu spunea Francesului că tôte cocónele la Spa

erau *frumóse ca luna*, ér Francesul replica boerului că și lui Țéra Románescă îi pare și mai frumósă de când a găsit la Zimnicea, la un prând, muștar franțuzesc, — da, boerule, esclama entusiasmát Francesul, muștar franțuzesc din care am mánecat cu mare și patriotică poftă,

. . . . . et mon âme attendrie

Du moins pour un instant retrouvava sa patrie,

adică: și sufletul meü înduioșat, cel puțin pentru un moment își regăsi patria . .

. . . . . în muștar⁶³).

Când se auđi că Flury este arestat în casa consulară conform unui ordin venit din Constantinopole, că un ofițer și patru arnăuți domnesci 'l păzesc, că Napoleon este în Egipt, uă ferbere mare începu în Bucuresci. Grecii cređură că ora libertății e gata să sune. Vestile curgeau din tóte părțile⁶⁴). Se anunța dilnic că Grecii insulari au pornit în Morea,

---

⁶³) *Voyage à Constantinople par l'Allemagne et la Hongrie* (Paris, an. 7), pag. 124.

⁶⁴) *Doc. priv. la Ist. Rom.* Supl. I, vol. III, pag. 552.

că un corp de armată francesă va desbarca în Morea. Uă flotă francesă, afirmau alții, a intrat în Dardanele. S'a dus imperiul Sultanilor; crucea se va înălța ierăși pe clopotnița S-tei Sofii din Constantinopole. *Ζίτω ἡ γιλογενία! Ζίτω ἡ ἀδελγὴ Γαλλία!* Trăiască patriotismul! Trăiască sora noastră Galia!

În asemenea înflăcărări zadarnice și cu atât mai chinuitoare cu cât mai mari erau dorințele de sfărămare a lanțului, petrecură Grecii din Bucuresci tot sfârșitul anului 1798 și întreg anul 1799.

Poporul român îi privea cu simpatia în tot-d'a-una, și adese-orî cu compătimire. Așa ne-a fost tot-d'auna inima, și iubirea, și urările noastre aū fost tot-d'a-una pentru popórele cari luptă pentru limbă și naționalitate! În durerile și în chinurile séle proprie, poporul român, acum uă sută de ani, avea totuși timp să plângă nenorocirile Grecilor. Și ne miră lucrul, căci puțină odihnă îi dau împrejurările și lui însuși. Văcăritul lui Hangiarliu despre care se dusesese pomina

pînă la Paris, ciurma, seceta, jafurile hor-
delor lui Pasvantoglu, și între 1798 și
1799 uă iérnă de crăpaū pietrele și pe
care poporul o ținu multă vreme minte
sub numele de iarna lui Hangiarliu, pe
urmă schimbarea Domnilor — cinci Domni
în 8 ani de zile — și decî nouē dăjdii,
angarale, podveđi de tótă mîna, unele
mai afurisite de cât altele, la fine omor-
rul oribil al lui Hangiarliu la 15 Februa-
riū 1799, — tóte aceste bice dumneđe-
esci plesneaū greū pe spinarea țerei, în
cât exclamațiunea lui Zilot Românul: *am
ajuns negustoriă!* devenise un sfășiător
adevăr.

Intr'aceste timpuri asupra cărora, după
ce le vom studia, va trebui să aruncăm
zăbranicul cel negru al durerii, — într'a-
ceste timpuri poporul român nu se gân-
dea, nu putea să se gîndescă nici la
regenerare, nici la acele libertăți care
se daū cu grămada poporului frances de
Marea Revoluțiune, nici la Napoleon Bo-
naparte, — poporul român se gîndea cum
să trăiască, cum să ducă, pe cerbicea lui

burdușită de lovituri, greutățile blestimate ale timpului, cum să păstreze suflul de viață pentru posteritatea de cât densusul de mii de ori mai fericită.

Din toate peripețiile dramei care se petrecu între 1793 și 1800 la București și la Viena, cu Rhigas, cu Grecii patrioți, cu Francesii *sans-culottes* și *apelpisiși*, încurajați toți de Revoluțiunea francesă, — uă parte din boerii țării și, inconștient, întreg poporul român căștigară un singur învățămînt, și anume: că, atunci când ar fi vorba să facă și ei pentru a lor redeșteptare ceia ce voiseră să facă Grecii, să 'și întorcă privirile spre apus; că, departe, departe, peste 900 leghe, cale de șese săptămâni cu trăsura, se află țera Franțuzului milosă și cavalerescă; că precum alții și-au plămădit și crescut în Parisul cel mare și iubit libertatea și independența țerei lor, tot ast-fel ar putea și dênșii tot acolo și prin cei de-acolo să realizeze visul de aur al inimei lor. Românii aflare că, afară de Rusia, de Austria și de Turcia, mai sunt puteri în Eu-

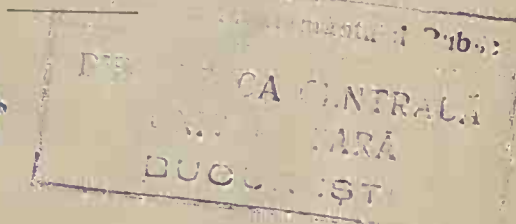
ropa și că aceste puteri, tocmai pentru că nu sunt lângă ei și țările lor, mai frățescă și mai curată mână de ajutor le vor întinde.

Acésta 'i singura idee rămasă în țările române din agitațiunile și năzuințele Grecilor la Bucuresci în timpul Revoluțiunei franceze. Ideia va cresce, și pentru cel care ar urma-o tot la Bucuresci în timpul când Napoleon va zgudui Europa cu victoria armelor séle, și în timpul Congreselor de la Viena, ideia se va arăta ca intrupată în chip desevêrșit și, după vremi, înfigându-se cu atâta putere în mintea și în inima fiă-cărui luptător al României viitoare, în cât nu va mai fi mișcare în Francia, fără ca îndată efectul ei să nu se simtă adânc și în țările române.

Din timpul Revoluțiunei, Francia a căpătat și mai deplin uă calitate pe care totă lumea, în cap cu Alexandru de Humboldt, i-a recunoscut-o și i-o recunósce. Uă ideiă francesă pētrunde pretutindenī, pentru că mai tot-d'a-una are într'ensa

tot ceea ce alcătuesce caracterul uman și universal al ideii.

În București, lucrul acesta a fost tot d'a-una și fără excepțiune adevărat. Din timpul Revoluțiunii franceze, din timpul lui Rhigas, Turnavitu, Hortolan și Gaudin, s'a stabilit între Paris și București, fiă în politică, fiă în literatură, fiă în arte și fiă în mode, un curent atât de puternic în cât, când *Parisul strănută, Bucureștii aii guturii*.

Din Scrierile d-lui Ionescu-Gion :

	<u>Lei B.</u>
<i>Ludovic XIV și Const. Brâncoveanu, studiu asupra politicii franceze în Orient</i>	7 —
<i>Elementul pitoresc în Cronicile române</i>	1 —
<i>Entuziasmul în trecea generațiune</i>	1 —
<i>Studiul Istoriei Naționale în școlile noastre</i>	1 —
<i>Geografia în Cronicarii români</i>	1 —
<i>Astra (roman), traducțiune după Dito și Idem</i>	6 —
<i>Nurde; traducțiune după Handzeichnungen de Carmen Sylva</i>	6 —
<i>Manual de Poetica Română, carte didactică, aprobată de onor. minister al Instrucțiunii publice</i>	4 —
<i>Călătorie la Carol XII, Regele Suediei, prin Țara Românească</i>	— 50
<i>Dușmanii lui Mihai Viteazul</i>	— 50
<i>Bucureștii în timpul Revoluțiunii franceze</i>	1 —

Sub pressă :

<i>Cum vorbim</i>	1 —
<i>Schițe geografice din secolul XVII</i>	1 —